

1vod/340

TUDOMÁNYOS
GYŰJTEMÉNY.

1822.

IX. KÖTET.

A' Cs. Kir. Felség' kegyes Engedelmével.

PESTEN,

PETRÓZAI TRATTNER JÁNOS TAMÁS betűvel
és költségével.

dítható Észláng Ifjú is kénytelenitetik kifejtődés nélkül el alyasodni. — De hogyan is lehetne más nemzetekként nagy Mivészeket várni Hazánkban, ha a' külső nemzetek példáját nem akarjuk követni. — Lám Bétsben Európának minden részéből a' Képző-mivész Akademiának Tanulóji között találtak minden nemzetbeli Ifiak, kik részint a' magok, részint pedig hatalmas Maecenásaik' Grófok', Bárók', Hertzegek', 's tehetősebb Méltóságok' költségein járnak, és tanulják a' letzkéket, — a' mi több ezek között a' legnagyobb Urak' Gyermekei közül is nagy számmal jelennek meg. — A' mi édes Hazánkban legfellebbebb is az effélékről tsak halhatunk — annakokáért igen kevés Magyar ösmérkedhetik meg a' szabad Szép mesterségekkel, a' kinek talán külömben természeti ösztöne, és kedve volna azokhoz, — mert az bizonyosan szegény; már pedig, nagy költséggel járván a' Szép Mivék Akadémiájában a' Tanulás, ezen legnehezebb akadállyal a' szegénységgel megvívni tellyességgel nem bír — gazdagabb Ifjaink pedig, kiktől ugyan telhetnék, a' betyár közönséges gondolkozás szerént szegyenlenek mint Képző-mivészek a' világ eleibe állani. — Nem tsuda tehát, ha a' szomszéd Országok bennünket e' részben jóval felül haladtak, kik a' Képző-mivészi tökéletesedésben tsak most akarunk megindulni.

De mind ezek mellett az előszámlált akadályok ellenére is találkozhat valaki, ki kevesebbnek tartván a' sujtozó sorsnak tsapásain győzedelmeskedni, mint szüntelenül érzéseit hevítő, és tsiklándó ösztönét megfojtani, egy szóval semmi meg nem tartóztathatván, erősen meghatározza magában Bétsbe felmenni, hogy a' Képző Szép mesterséget megtanulhassa, használni fogja e' jelenvaló munkát, és reménlem

köszönettel fog érte róllam emlékezni. — Vajmi jól esett volna nékem, — a' ki szinte a' legszorgosabb környülállásokban lévén minden elidegeníthető fátumok ellenére is Bétsbe mentem; és tanultam a' Szép mesterségeket, ha hasonló útmutatásból előre jókor el igazodhattam volna; azért reménylem ha azon tzelt el nem érhettem is, mellyre mind első, mind második, mind e' jelenvaló munkámban törekedtem, hogy tudniillik az első, és másodikkán megkedveltessem Hazámfiával a' Szépmesterségeket, a' harmadikkán pedig az azt tanulni vágyakodóknak, miképen tanítatnak a' Bétsi Képző-mivész Akademiában a' Szép mesterségek, megmutathassam, és útmutatást adhasak miképen lehet valaki jó Képző-mivész? ha mondom azon szent tzelt el nem érhettem is, legalább magyar szívemet, és Hazám ditsőségét szomjúhozó lelkemet fogja minden igaz Hazafi betsülni, és eléggé fog az engemet örvendeztetni, hogy én is valamit, ha mindjárt talán tsekélységet is, gyenge tehetségemhez képest a' mint tölem telhetett, igyekeztem Hazám' javára, és ditsőségére tenni.

B. P.

5.

A' Dagadó Forrás:

A' Természetnek kimeríthetetlen 's csudálatos ereje, ezer meg ezer alakokban önti ki magát naponként, a' látható 's tapintható világ elejibe. Mennyi álmélkodást vontak már magára esmért jelei, 's mennyi van még el rejtve

előttünk? Naponként ugyan több felfedezések történnek a' Világ Tudósai 's Visgálói által a' föld felületén, 's miolta a' számos utazók Jegyzéseik nyomtatás alá jövének csaknem egészen új alakban látszik előttünk a' lakott föld gömbölyög, 's hány tünemény van még el rejtve tudtunk előtt mind e' mellett? Kormányzések gondoskodtak már a' föld megismeréséről, 's az Angoly számos kiküldések nem kevés gazdagságú tapasztalásokkal jöttek vissza honjokba, 's az illetén Tudományokban csaknem magok, és méltán viselik az Erdem, és Dús koszorút. Bár illetén tettekre éledeznének többen is, 's közös erővel, költséggel visgálnák meg lakásunk körét. Honnunk a' Föld egész felületéhez képest csak egy maroknyi föld, 's még mennyi vagy on el rejtve Hazánkiai előtt. A' Magyar előbb a' Külföldre mégyen tapasztalásokat tenni, 's midön Haza ér, Hazája, 's története előtte többnyire esméretlen. A' magunk kincseit visgáljuk előbb meg Hazánkiai, 's magunkat esmérven úgy menjünk a' Külföldre, különben is a' külföldet könnyen megismerjük a' könyvekből, de miénket sajnos! a' Külföldel felette kevésse akarjuk megismertetni.

Nem közönséges ritkaságai közé tartozik Hazánknek, az úgy nevezett Dagadó Forrás Bihar Vármegyében. Monyászi Fördökben Arad Vármegyében lévén számosan öszve gyölve, a' nyár alatt ezen Dagadó Forrás említésére többen a' hegyek gerincein ált lovaglánk Bihar Vármegyébe, az említett Forráshoz, melly onnan mintegy 4 óra távolságra lehet.

Bihar Vármegyének napkeleti részén csak nem Arad Vármegye 's Erdély Ország határainál a' Vaskoi Uradalomhoz tartozó Kalugyer

nevezetű Oláh helység határában csakugyan napkeletnek, a' már e' vidéken öszve csoportódzott hegyek közt, egy Nyíres völgy aljánál buggyan ki az úgy nevezett Dagadó Forrás (oláhu: ungye sze unfle ápa) Sz. Jakab Hava 30-ik estvéjén 7 óra tájban érkezünk oda. Fekvése kellemetes 's alatt egy hegy tövénel szájjal délkeletnek vagy on a' Dagadó Forrás torka; kiömlésének helye nem mély, 's hamar el tünik a' kövek között, kint mindjárt a' medre egy schuh magasságú 's csupa mohos kövek fedik a' forrásnak lefolyását, melly csak hamar öszve gyölven több forrásokkal a' Körösbe folyik. A' hegy nem fölötte nagy magasságú, 's nem kopár sziklás, hanem magos Bükkös, Nyír Eger 's Mogyoró fák terebélyeskednek rajta. A' Forrást üresen, 's medrét egészen szárazon találtuk, egy óráig mulatván pedig, 's mivel a' forrás tüneménye még sem jelent meg, 's az idő már béestveledett, tovább menénk Vaskóra, olly feltétellel, hogy vissza jövet fél napot szánunk ezen forrás visgálására, melly annál inkább nevelte kandiségunkat, hogy a' Lakosoktól százféléképpen is elő adatott. Sz. Jakab Hava 31-ik napján a' Fúnáczi barlangot jártuk meg, mellyről is tapasztalásimat közleni fogom a' Tudományos Gyűjtemény számára. August. 1-én tehát vissza menénk a' Forráshoz, 's Kalugyer faluból magunkkal vévén két legöregebb lakosokat innen a' falutól fél órányi távolságra, hegy oldalokon keresztül fél tiz órára a' torkához értünk. A' Forrás ismét üres, 's medre egészen száraz volt. Mellette vártuk ritka jelenéseit; $\frac{1}{4}$ tizenkettőre éppen a' forrás torkánál ülven hallani kezdtem zúgást, 's csak hamar azután szörnyű sebességgel ömlött ki belöle a' víz, és harmadfél minutumig más-

fél schuh magasságra emelkedett a' medrében, 's annak felületét ált áradván sebes zúgással folyt le a' mohos köveken. Vize tiszta és hideg, felette jó ízű az ivásra, harmadfél minutum alatt legalább 50 akó víz kifolyhatott, azután apadni kezdett, 's 16 minutum múlva megint kiöntötte magát hasonló magasságra, de már kevesebb erővel, 's csekélyebb mennyiségben, most is éppen harmadfél minutumig tartott növése, 's úgy egészen kiapadt lassanként, 's a' kibugygyant víz lefolyt medrén; még egy óráig mulatásunk után nem jelenvén meg a' víz dagadása, el menénk.

Az egyik Kalugyeri Oláh lakos mintegy 80. esztendőn felül állítá, hogy a' miolta csak emlékezik ezen forrást mindég úgy tudja, napjában t. i. többször kiömlik, és megint el apad egészen, a' nélkül, hogy legkevesbé is folyna szokott kiömlésén kívül, Karácson utántól fogva, egész a' nyár közepéig, gyakortább önti ki magát szinte majd minden óra negyedben, nyáron és őszszel-ált, holott az idő nedvesebb, a' tél közepéig ritkábban. Sőt most hogy ott létünk alkalmával szinte két óráig nem bugygyana ki, a' két öreg Oláh lakos, tisztátalan dolognak nevezte. — Kiömlése nem jár bizonyos idő mértékre, hanem hol tovább marad ki, hol többször egymás után önti ki magát. Tapasztaltuk azt jelenlétünk alatt, midőn 16 minutum múlva újra megdagadt, holott az előtt két óráig, azután pedig egy óráig sem áradott. Egyéberánt ezen dagadása soha sem szünik meg, hanem mindég többször vagy ritkábban történik napjában. Télen a' lakosok állítása szerint meleg, azért soha sem fagy bé. Az együgyű Lakosok babonás erőt tulajdonítanak nékie, 's azért számosan nem csak a' körül vidékből, de

Erdély Országból betegeskedők kivált sebekben, rühben, lábfájásokban, 's egyéb testi tisztátalanságokban sínlődök tavasz táján ide csoportodznak, 's el várván a' forrás Dagadását testöket belé mártják. A' Lakosok állítása szerint, sokak meg is gyógyúltanak. Nevezetét az Oláhból fordítottam a' kik víz dagadásának nevezték el.

Valóban ezen Forrás minden esetre Országunk ritkaságai közé tartozik, 's még Hazánkban felette kevéssé esméretes. Ném emlékezem, hogy Iróinkban említést találtam volna' felőle. Kis 's Sartori (Naturwunder des Oestereichischen Kaiserthums 2. Theile Wien 1807) kik különösen Birodalmunknak ritkaságait foglalták öszve, ezen Dagadó Forrásról hallgatnak, de sőt tapasztaltam, hogy a' körül lévő vidékben is kevéssé esméretes. Érdemes volna ezen Forrás körül bizonyosabb tapasztalásokat tenni, 's mind különös jelenésének Physikai okát, mind Orvosi erejét kifürkészni, 's megeméretetni bővebben ezen ritka tüneményel Hazánkat.

Vásárhelyi János.

6.

Tháles Életének rövid Leírása.

Tháles született a' 35 (némellyek szerint 38-dik) Olympiás első esztendejében: meg halt az 58-dikban, 92-két, vagy amaz 1493-dikban, Julius 12-dikén Norimbergában Kóberger Antal által nyomtattatott Krónika szerint, 78 esztendő korában.